

The underwater survey of the Dubingiai bridge

In 2019, a field survey was conducted in the approaches to the Dubingiai bridge, which is being rebuilt, and an underwater survey under the bridge and in its vicinity. No archaeological layer and no finds were discovered during the survey at the site of the supports of the bridge being rebuilt. The underwater survey was conducted using side-scan sonar (Fig. 1) and through a visual survey of the object. The remains of the wooden piles and horizontal structural elements of the old Dubingiai bridge were recorded (Figs. 2, 3). Over ten 16th–20th-century finds were also discovered during the survey of this territory (Fig. 4).

Gytis Piličiauskas, Aldas Matiukas,
Elena Pranckėnaitė,
Kęstutis Peseckas,
Giedrė Piličiauskienė,
Rokas Vengalis

Povandeniniai žvalgymai Kaltanėnų senovės gyvenvietėje

Kaltanėnų senovės gyvenvietė (Švenčionių r., Kaltanėnų sen.) (UK 20655) apima Žeimenos upės ištakas iš Žeimenio ežero, upės vagą ir dešinią krantą. Iki 2018 m. apie 2 ha dydžio gyvenvietės dalis dešiniajame Žeimenos krante buvo saugoma kaip Kaltanėnų dvarvietė. Ją 1986 m. tyrinėjo A. Girininkas ir 1996 m. J. Balčiūnas. Dvarvietės kultūrinis sluoksnis arime neišliko, tačiau daug XVII a. radinių surasta ūkinėje duobėje. Arčiausiai upės vagos kastuose šurfuose rasta tik 1 žistos keramikos šukė (*LIIR*, f. 1, b. 2687). 2015–2017 m. priešais Kaltanėnų dvarvietę buvusioje ir tuomet dar

nesaugomoje upės vagoje naras A. Matiukas aptiko neaiškaus laikotarpio medinių polių ir horizontalių karčių bei surinko apie 600 archeologinių radinių – kaulo, rago, akmens, titnago, keramikos, stiklo, geležies ir bronzos, tipologiškai datuojamų nuo subneolito iki viduramžių ir naujųjų laikų. 2017 m. pabaigoje 2015–2017 m. upės vagoje rastų archeologinių radinių vietas bandyta išmatuoti (*LIIR*, f. 1, b. 8574).

2019 m. pabaigoje moksliniais tikslais upės vagoje atlikti povandeniniai žvalgymai. Kol kas nėra aišku, kaip ši vieta buvo naudojama priešistorėje, kaip upėje susikauptė daug skirtingų laikotarpių radinių. Pagrindinis 2019 m. povandeninių žvalgymų tikslas buvo išmatuoti po vandeniu esančių medinių konstrukcijų padėtį ir paimti jų mėginius ¹⁴C datavimui bei medienos anatominiai analizei. Taip pat tikėtasi erozijos veikiamos gyvenvietės vietose surinkti atsidengusius archeologinius radinius, kurie patikslintų gyvenvietės chronologiją ir padėtų nustatyti jų radinių paplitimą. Žvalgyta maždaug 130 m ilgio upės atkarpa arba maždaug 1300 m² dugno plotas. Kadangi vandens ir oro temperatūra buvo vos keli laipsniai šilumos, nardyti buvo galima tik 2 valandas per dieną. Nardė profesionalus naras ir gyvenvietės atradėjas A. Matiukas. Prisimindamas dugną ir medinių konstrukcijų vietas iš ankstesnių 2015–2017 m. nardymų, A. Matiukas plaukdavo prie kuolų, rankų mostais nuvalydavo nuo jų viršūnių šviežias sąnašas, tada statydavo prie pat jų kartį su elektroninio tacheometro prizme arba GNSS imtuvo antena ir išlaikydavo vertikaliai kelias sekundes. Jam talkino ir matavimus fiksojo 2 archeologai pripučiamoje baidarėje ir vienas krante. Medienos mėginiai buvo atpjaujami nuo kuolų viršūnių rankiniu pjūklau. Žvalgymų metu 130 m ilgio upės atkarpoje buvo užfiksuotos 5 medinių kuolų ir archeologinių radinių sanaujos. Jos sunumeruotos skaičiais

nuo 1 iki 5 (1 pav.) ir toliau yra aprašomos atskirai.

Sankaupa 1 buvo arčiausiai Žeimenio ežero. Joje pastebėti ir išmatuoti padėti 25 medinių kuolų ir 11 rąstelių ar karčių, rastų abiejų krantų povandeniniuose vagos šlaituose.

1 pav. 2019 m. povandeninių žvalgymų Kaltanėnų senovės gyvenvietėje planas su išskirtomis radinių ir medinių kuolų sankaupomis ir jų numeriais. G. Piličiausko brėž.

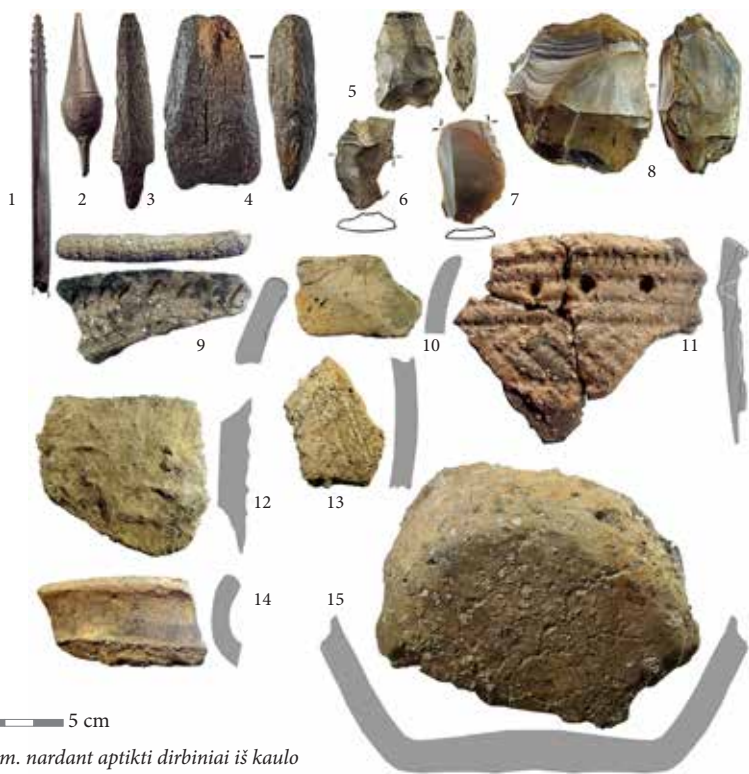
Fig. 1. Plan of the 2019 underwater survey at the Kaltanėnai old settlement site with the find and wooden stake accumulations marked and numbered

2 pav. Mediniai rąsteliai sankaupoje 1. A. Matiuko nuotr.
Fig. 2. Wooden timber accumulation 1

Kartys kairiajame šlaite kyšojo iš eroduojamo archeologinio sluoksnio, jos gulėjo net 3 aukštais viena virš kitos (2 pav.). Pirmosios sankaupos vietoje 2015–2017 m. buvo surinkta absoliuti dauguma įvairialaikų archeologinių radinių. Tokia pat tendencija išliko ir 2019 m., tik daug radinių rasta stipriai srovės eroduojamame dešiniajame vagos šlaite, o kairiajame eroziniai procesai buvo apimę – radinių nerasta, kuolų viršūnės užklotos upės nešmenimis. Sankaupoje 1 2019 m. nardymų metu aptikti 122 kaulo ir rago fragmentai. Tai daugiausia stambių kanopinių gyvūnų (briedžių, elnių, galvijų, arklių) kaulai – virtuvės atliekos, nors buvo ir 4 dirbiniai: adatinis žeberklas smulkiai dantytu smaigaliu, kūginis strėlės antgalis, raginio kirvio ašmenų fragmentas ir nedidukas įtviriamasis rago kirvelis (3:1–4 pav.). Aptikta 13 titnago radinių: gludintas bifasinis kirvelis, peilis nuoskalinis, diskinis skaldytinis nuoskaloms, skeveldra ir 9 nuoskalos (3:5–8 pav.). Aptikta keramika labai įvairi ir aiškiai nevienalaikė. Tarp 38 rastų šukių tik 3 buvo apžiestų indų (3:14 pav.). 8 šukės puodų, kurių masėje buvo kriauklių ir augalinės priemaišos (3:9 pav.). 1 šukė buvo liesinta šamotu ir smulkia organika (3:10 pav.). Tai subneolito ir neolito indai. Visgi vyravo šukės su stambiai grūsto arba vidutinio rupumo akmens priemaišomis, lygiu, brūkšniuotu arba grublėtu paviršiumi (3:12, 13, 15 pav.). Tai bronzos, ankstyvojo ir senojo geležies amžių keramika. Sprendžiant pagal keramikos, titnago ir kaulinių dirbinių tipus, sankaupos 1 chronologija yra labai plati – nuo subneolito iki viduramžių ir modernųjų laikų (apžiasta keramika) su pertraukomis. Neolite ar bronzos amžiuje, kai srovė buvo kur kas silpnesnė, čia galėjusi būti ir polinė gyvenvietė. Vėliau čia intensyviai žvejota.

Sankaupoje 2 nebuvo vertikalių kuolų, tačiau buvo daug horizontalių iki 10 cm skers-

0 5 cm

3 pav. 2019 m. nardant aptikti dirbiniai iš kaulo ir rago (1–4), titnago (5–8), keramikos (9–15). G. Piličiausko nuotr. ir pieš.

Fig. 3. Bone and antler (1–4), flint (5–8), and ceramic (9–15) artefacts discovered during the 2019 diving

mens rąstelių ir karčių. Jie tiesūs ir be šakų, tikrai žmogaus apdirbti, tačiau galėjo būti išplauti iš archeologinio sluoksnio sankaupoje 1 ir srovės atridenti apie 30 m žemyn upe. Prie dešiniojo kranto surinktos 5 apžiestos keramikos šukės, tarp jų – 13 cm skersmens stambaus indo dugnas.

Sankaupoje 3 nerasta kilnojamųjų radinių, tačiau prie kairiojo kranto užfiksuota 19 medinių kuolų 1,6 m ilgio eilė, orientuota skersai upę. Daugelis kuolų buvo pagaminti iš skelto medžio (4 pav.). Tai kol kas neiškios chronologijos žvejybinės užtvartos liekanos.

Sankaupoje 4 buvo 4 kuolai maždaug dabartinės vagos viduryje ir 2,5–3 m pasroviui nuo jų – spygliuočio medžio skalų tvora, kertanti dabartinę upės vagą beveik statmenai. Skalos stipriai pakrypusios srovės tekėjimo kryptimi, galbūt kadaise buvusios įkaltos į upės dugną statmenai (5 pav.). Jos labai plačios (iki 30 cm) ir storos (apie 5 cm). Skalų tvora sulaukė srovės palei dugną nešamus lengvus objektus, tad priešais ją susikaupė daugybė moliuskų kiautelių ir venterių žiedų fragmentų. Šie galėjo būti atnešti ir iš aukščiau buvusių žvejyviečių, tačiau ir be jų sankaupos 4 funkcija neabejotina – tai žvejybinė užtvara. Šiek tiek prieš ją aptikti 5 stambių kanopinių gyvūnų kaulai, titnago nuoskala ir titnaginį gremžtukas, 28

4 pav. Mediniai kuolai sankaupoje 3. A. Matiuko nuotr.
Fig. 4. Wooden stake accumulation 3

5 pav. Medinių skalų tvora sankaupoje 4.
A. Matiuko nuotr.

Fig. 5. The wooden picket fence in accumulation 4

lipdytinės keramikos šukės. 5 iš jų yra su kriauklių priemaišomis, o likusios 23 yra vieno indo – vidutinio rupumo grūstu granitu liesinto, maždaug 32 cm pločio anga puodo, nežymiai profiliuotomis sienelėmis su rumbeliu briaunos išorėje (3:11 pav.). Tai ankstyvojo bronzos amžiaus indas.

Sankaupoje 5 rasti tik 2 kaulų fragmentai ir kaulinis trikampio pavidalo įklotinis strėlės antgalis, užfiksuoti 5 mediniai kuolai. Jie sukalti dabartinės vagos dešiniajame krante ir viduryje, aiškios linijos skersai vagą nesudarė, tačiau greičiausiai bus likę nuo žvejybinės užtvaros. Prie medinių kuolų upės dugne gulėjo 10–30 cm dydžio akmens rieduliai. Užtvaros chronologija neturint ^{14}C datos nėra aiški.

Povandeninių žvalgymų metu Kaltanėnų senovės gyvenvietėje identifiikuotos 5 medinių kuolų ir archeologinių radinių sankaupos, kuriose surinktas 231 radinys: 54 vertikalūs mediniai kuolai, 11 horizontalių rąstelių ar karčių, 78 kaulo ir rago radiniai, 71 keraminių indų šukė, 15 titnago radinių, 1 geležinis dirbinys. Dauguma radinių aptikti radinių sankaupoje 1, kurią greičiausiai sudaro daug nevienalaikių žvejybinių paskirties medinių konstrukcijų, taip pat galbūt neolito arba bronzos amžiaus polinių statinių liekanos. Kuolų sankaupos 2–5 sietinos su kol kas neaiškios chronologijos žvejybinėmis užtvaramis. Surinkti radiniai tipologiškai datuojami labai plačiu laikotarpiu nuo subneolito iki XV–XX a. I pusės su pertraukomis, nors neolito ir bronzos amžiaus medžiaga vyrauja. 2019 m.

tyrimai davė medžiagos žvejybinių konstrukcijų ir galbūt polinių pastatų liekanų ¹⁴C datavimui ir medienos anatominei analizei, patvirtino, kad eroduojamas archeologinis sluoksnis yra išlikęs tiek dešiniojo, tiek kairiojo kranto povandeniniuose šlaituose. Norint nustatyti jo storį, stratigrafiją, paplitimo ribas, reikia atlikti žvalgomočius tyrimus gręžiniais, georadaru ir šurfais vandenyje bei krantuose, ką ir numatoma padaryti 2020 m.

The underwater survey at the Kaltanėnai old settlement site

In late 2019, an underwater survey was conducted at the Kaltanėnai old settlement site at the source of the River Žeimenas in Lake Žeimenys (Švenčionys District, E Lithuania). In 2015–2017, club member Matiukas discovered wooden poles and horizon timbers at this location and collected about 600 archaeological finds: bone, antler, stone, flint, ceramic, iron, bronze, and glass. The finds were dated on the basis of typology to the period from the Subneolithic to the Middle Ages and to the modern era. In 2019 an attempt was made to measure the position of the wooden constructions under the water and to take ¹⁴C samples from them for dating and a wood anatomy analysis. The settlement's chronology and the extent of the finds were likewise to be checked. An approximately 130 m long section of the river was surveyed, revealing 5 accumulations of wooden stakes and archaeological finds (Figs. 1, 2, 4, 5), in which the position of 54 vertical wooden stakes and 11 horizon timbers was measured and 78 bone and antler finds, 71 ceramic vessel sherds, 15 flint finds, and 1 iron artefact were collected. The finds date to the period from the Subneolithic to the modern era, with gaps (Fig. 3). The conducted survey confirmed that an eroding archaeological layer has survived on

the underwater slopes of both the right and left banks. In order to determine its thickness, stratigraphy, and extent, a field evaluation employing boreholes, georadar, and test pits in the water and on the banks is necessary and is foreseen to be conducted in 2020.

Elena Pranckėnaitė,
Aldas Matiukas,
Rokas Kraniauskas,
Zenonas Baubonis,
Gintautas Krakauskas

Povandeniniai žvalgymai Aiseto, Asvejos ežeruose ir Žeimenos upėje

2019 m. povandeninių archeologinių objektų ieškota vidaus vandens telkiniuose: Aiseto (Molėtų r., Čiulėnų sen.), Asvejos ežeruose (Vilniaus r.) ir Žeimenos upės atkarpose (Švenčionių r.).

Aiseto ežero P pakrantėje ties Šnieriškėmis žvalgytoje teritorijoje (1100 m² dydžio plotas) surastos kelios lipdytinės ir žiestos keramikos šukės.

Asvejos ežere povandeniniai žvalgymai atlikti 2000, 2008, 2018 m. Jų metu surasti 5 luotai (*LIIR*, f. 1, b. 3620, *ALT 2008 metais*, 2009, p. 522–524; *ALT 2018 metais*, 2019, p. 619–621). 2019 m. Asvejos ežero centrinėje dalyje, į PR nuo Jonėnų, P pakrantėje, ties Našiūnų kaimu (Sužionių sen.) buvo surasti ir inventorizuoti 3 luotai. Asvejos luotas 6 fiksutas 4,5–6 m gylyje. Pušinis luotas 40 cm pločio, 4 m ilgio. Priekis smailėjantis, su apvalia skylė, dugnas plokštesnis, galas apvalus. Luoto gale yra 45x36 cm dydžio pertvara, viduje rasti sukrauti akmenys. Ant jų ties luoto galu surastas lipdytas puodas.